

Kolenzandsteen buiten Limburg

Quist, Wido

Publication date

2017

Document Version

Final published version

Published in

Natuursteen in Limburg - Natuursteen uit Limburg

Citation (APA)

Quist, W. (2017). Kolenzandsteen buiten Limburg. In W. J. Quist, & H.-J. Tolboom (Eds.), *Natuursteen in Limburg - Natuursteen uit Limburg* (pp. 216-219). Delftdigitalpress.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kolenzandsteen buiten Limburg

Wido Quist

F.01 Schuur en hoevehuis van Hoeve Bellet, Cottessen 10 te Vijlen (W.J. Quist 2015).

De carboonzandsteen (Kolenzandsteen) die in de buurt van Epen werd gewonnen is eeuwenlang toegepast aan lokale hoeven en andere gebouwen, waarschijnlijk gewonnen ‘in het veld’, zonder dat er echt sprake was van een georganiseerde groeve. Nijland et al. (2017) beschrijven de 19e- en 20e-eeuwse winningsplaatsen, maar beschrijven ook dat er op meerder plaatsen – in België – vergelijkbare stenen voorkomen, zodat toewijzing aan Epen in veel gevallen zeer lastig is. We mogen er vanuit gaan dat de hoeves in en rondom Cottessen, zoals bijvoorbeeld hoeve Bellet (**F.01**) zijn gemaakt met behulp van stenen ‘uit het veld’ en na

de Tweede Wereldoorlog is de schenking van carboonzandsteen voor de Eerebegraafplaats in Bloemendaal gedocumenteerd. Ook is bekend dat Bernard Bijvoet en Gerard Holt een bezoek brachten aan Cottessen in het kader van de bouw van Villa Looyen in Aerdenhout (Molema & Leemans 2017). Gerard Holt was de ‘verbindende’ factor tussen beide projecten en ook bij diverse andere bouwwerken, ver weg van het zuiden van Nederlands Limburg, die in de 25 jaar na de Tweede Wereldoorlog met Kolenzandsteen uit de buurt van Cottessen werden opgetrokken, was hij betrokken (zie **TABEL**).

Object	Plaats	Architect	Jaar
Eerebegraafplaats	Bloemendaal	Gerard Holt & Auke Komter	1945/1949
Villa Looyen	Aerdenhout	Bernard Bijvoet/Gerard Holt	1948/1950
Sint-Josephkerk	Amsterdam	Gerard Holt	1950/1952
Hotel Britannia	Vlissingen	Joost Boks	1954/1955
Huis Ruys-van der Molen	Waalre	Bernard Bijvoet/Gerard Holt	1957/1959*
Pastoor van Arskerk	Haarlem	Gerard Holt	1958/1961
Huis Buurke	Baarn	Bernard Bijvoet/Gerard Holt	1959/1960

* Huis Ruys-van der Molen is inmiddels gesloopt.

Bij de historische hoeves was er voornamelijk sprake van het stapelen van (zoveel mogelijk) platte stenen om samen met mortel, een dikke dragende muur te verkrijgen (F.01). Nadere bestudering van de objecten uit de tabel, waarbij de Kolenzandsteen werd gebruikt als bekleding van een draagconstructie uit een ander materiaal of als decoratieve vrijstaande muur geeft een heel ander palet aan stapelingen. Er zit opvallend veel verschil in het uiterlijk dat verkregen werd door een andere manier van vermelding van de stukken Kolenzandsteen (F.02-F.06).

Bij de Eerebegraafplaats in Bloemendaal is Kolenzandsteen toegepast aan het muurtje bij de entree (F.02), aan de beheerderswoning en als flagstones voor de bestrating. Het vrijstaande muurtje bij de entree aan de zeeweg is opgebouwd uit relatief grote stukken steen die zeer vakkundig in

elkaar zijn gepast, zodat er maar weinig ruimte tussen de stenen overblijft die gevuld moest worden met mortel. Het lijkt erop dat deze stenen hiervoor bewust zijn geselecteerd, dit in tegenstelling tot de stenen in de gevel van de beheerderswoning. Hier zit een grote variatie in de maat en vorm van de gebruikte stenen. Grote en vooral veel kleine wisselen elkaar af en op diverse plekken is veel mortel zichtbaar om alles 'aan elkaar te maken'.

De gevel van de Sint-Josephkerk is tijdens de recente restauratie gereinigd. Hierdoor is het spel tussen de regelmatig verdeelde grotere – blauw/grijze – en kleinere – roestbruine – stukken steen goed zichtbaar (F.03). Het heeft er alle schijn van dat dit bewust is gedaan. De grote stukken zijn een slag gedraaid en tegen het leger gesteld terwijl de kleinere stukken op het leger liggen. In combinatie met de

F.02 Muurtje bij de entree van Eerebegraafplaats Bloemendaal (W.J. Quist 2017).

F.03 Voormalige Sint-Josephkerk, Amsterdam (W.J. Quist 2017).

F.04 Voormalig klooster bij de Sint-Joseph-kerk, Amsterdam (W.J. Quist 2017).

F.05 Keermuur bij voormalig hotel Britannia, Vlissingen (P.G. Quist 2017).

F.06 Parement Pastoor van Arsker, Haarlem (W.J. Quist 2017).

F.07 Overzicht Pastoor van Arsker, Haarlem (W.J. Quist 2017).

mortel die gelijk met het voorvlak van de steen ligt en de betonnen plint, constructie en kozijnen is hier de rustieke, natuurlijke steen ingezet om zeer Moderne architectuur te maken. Het verschil met het natuursteenmetselwerk in de onderste zone van het klooster aan de oostzijde van de kerk is meteen duidelijk (F.04). Hier wisselen grotere en kleinere

brokken steen elkaar sterker af en is er sprake van een veel homogener – en meer traditionele – uitstraling. Doordat de stenen compacter gestapeld zijn is ook de invloed van de mortel kleiner, ondanks dat de mortel wel ‘gevormd’ is en als een soort spinnenweb over de gevel lijkt te liggen. Het is overigens ook de vraag of het hier dezelfde steen betreft.

F.08 Maulbronner zandsteen op de Eerebegraafplaats Bloemendaal met (borderel)nummer van de oorspronkelijke toepassing; het Groot Museum op de Veluwe (W.J. Quist 2017).

De stenen die gebruikt zijn voor de keermuur en de entree van het voormalige hotel Britannia in Vlissingen hebben veelal hetzelfde formaat (F.05). De brokken steen moeten hiervoor zijn uitgezocht of op maat zijn gekapt. De stukken zijn nauwkeurig in elkaar gepast met een - voor ruwe steen - minimale, met mortel gevulde ruimte tussen de stenen. Doordat het voorvlak van de mortel terugligt ten opzichte van het voorvlak van de steen en doordat de steen een zeer homogene donkere verweringskleur heeft, wordt de functie van de plint als basis van hetgeen erop staat (stond) benadrukt.

De meest opmerkelijke vermetseling van Kolenzandsteen heeft zondermeer plaatsgevonden aan de Pastoor van Arskerkerk in Haarlem (F.06). Hier is een zeer oneffen oppervlak gecreëerd door gebruik te maken van ruw gespleten steenoppervlakken in combinatie met zeer onregelmatig en rafelig 'voegwerk'. Van dichtbij bezien ziet dit er slordig en onafgewerkt uit, maar op de schaal van het gebouw lijken de natuurstenen wanden haast zacht en aalbaar in combinatie met de strakke lijnen van de rest van het Modernistische volume (F.07).

Levering van kolenzandsteen

Johan R. Crombach, eigenaar van de Heimansgroeve bij Epen, schonk Limburgs carboonzandsteen voor de paden. Het delven van deze 'steen uit Nederlandsche bodem' nam ongeveer vier maanden in beslag.¹ Uit het dagboek van

¹ https://www.eerebegraafplaatsbloemendaal.eu/html/2_Eerebegraafplaats/2.1.b_Maulbronner_zandsteen.htm (geraadpleegd 27-05-2017)

F.09 Eerebegraafplaats Bloemendaal met kolenzandsteen als plaveisel, Maulbronner zandsteen voor de muren, een gelige zandsteen voor de perken en travertijn voor de gedenkplaten (W.J. Quist 2017).

opzichter Ter Hoope blijkt dat er in september en oktober 1946 ruim 600 ton flagstones met de trein uit Gulpen naar Overveen is vervoerd.² Samen met het vervoer van de 2000 ton Maulbronner zandsteen met vrachtwagens (335 ritten) vanaf de Veluwe moet dit een forse logistieke operatie zijn geweest! De partij Maulbronner zandsteen was eerst bestemd voor het Groot Museum van Henry van der Velde voor het echtpaar Kröller-Müller, maar dit museum is nooit gebouwd. (Borderel)nummers en afwerkingen op onverwachte plekken zijn nog steeds de stille getuige van de oorspronkelijke bestemming van de blokken (F.08).

Van het Huis Buurke bij kasteel de Hooge Vuursche nabij Baarn zijn de rekeningen voor de kolenzandsteen bewaard gebleven. In januari-maart 1960 leverde Gebr. Franssen - handel in kolen, afvalstoffen, hout en bouwmaterialen uit Heerlerheide in 7 partijen tegen een prijs van fl. 38,- per kubieke meter, ruim 75 m³ kolenzandsteen.³ De facturen geven geen duidelijkheid over de herkomst van het materiaal, soms wordt er gesproken van "Limburgse carboon" en op andere facturen staat slechts "zandsteen", terwijl ook de benaming "kolenleiste" wordt gebruikt.

Referenties

MOLEMA, J. & LEEMANS, S., 2017. Bernard Bijvoet (1889-1979) Cher Maitre van de Nederlandse architectuur, Nijmegen.

² https://www.eerebegraafplaatsbloemendaal.eu/html/2_Eerebegraafplaats/2.1.d_Het_logboek_van_Ten_Hoope.htm (geraadpleegd 27-05-2017)

³ Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, Holt, G.H.M. / Architect, nummer toegang HOLT, inventarisnummer 92.2